

Nagy Krisztina
Agrárjogi Tanszék
Témavezető: Réti Mária habil. egyetemi docens

Az új Polgári Törvénykönyv szövetkezeti vagyoni jogi szabályainak bemutatása a hatályos szövetkezeti törvény és az *Európai Szövetkezet Statútumáról* szóló 1435/2003/EK tanácsi rendelet tükrében

Az új Polgári Törvénykönyv hatályba lépése több tekintetben hoz kardinális változást a szövetkezeti szabályozás rendszerében és tartalmában egyaránt. Az elmúlt évek kodifikációs munkálatainak eredményeként a szövetkezetekre vonatkozó anyagi jogi szabályrendszer jelentős része a gazdasági társaságokra vonatkozó joganyaghoz hasonlóan – az integráció szellemében – bekerült a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: új Ptk. vagy Kódex) jogi személyekről szóló Harmadik Könyvébe¹. Ugyanakkor az eredeti kodifikációs szándéktól eltérően, mely a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvényt hatályon kívül kívánta helyezni, a szövetkezetek esetében az egyes speciális és ágazati rendelkezések továbbra is különálló törvényi szabályozás részét képezik². A szövetkezet, mint a jogi személyek alapvető működésbeli sajátosságokat érvényre juttató egyik típusának absztrakt keretszabályait 2014. március 15-től az új Ptk. tartalmazza, megalapozva ezzel az ágazati szabályozást a főbb – termelő-, szolgáltató-, hitelintézeti tevékenységet folytató – szövetkezeti típusokra³.

¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény Harmadik Könyv, Negyedik Rész XVI. Cím alatt rendelkezik a szövetkezetről, mint a jogi személyek egyik típusáról. „A törvény a társasági anyagi jogi szabályok integrálása mellett döntött, és azokat az egyes jogi személyekre vonatkozó rendelkezések között, önálló Részben helyezi el. Ez a megoldás logikusan következik abból a koncepció kiindulópontból, hogy azokra a jogi személyekre, amelyeknek belső és külső kapcsolatai polgári jogi jogviszonyok keretében bonyolódnak, a törvénykönyv adjon teljes körű szabályozást, mivel a szabályozási tárgy és a szabályozás módszere illeszkedik a kódex jellegéhez.” – részlet a 2013. évi V. törvény indokolásából (IV. pont 2. alpontja)

² Ld. a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény 67. § d) pontját, valamint az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 181. §-át.

³ Magyarországon a szövetkezetet, mint jogi személyt elsőként az 1875. évi XXXVII. törvény, az ún. Kereskedelmi Törvény nevesítette, amely a szövetkezetet – mint gazdasági célú személyegyesülést – kereskedelmi társaságnak minősítette. Emellett azonban már 1898-ban külön jogszabályt fogadtak el a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről (1989. évi XXIII. tv.), melyekre a Kereskedelmi Törvény, mint háttérjogszabály volt alkalmazandó. Majd kiemelve a szövetkezet egyéb kereskedelmi társaságoktól eltérő, alapvető sajátosságait, az első önálló szövetkezeti törvényünk megalkotására az 1947. évi XI. törvény kihirdetésével került sor. Az

Jelentős szabályozástechnikai újítás továbbá, hogy a Kódex a társasági és szövetkezeti jogban korábban alkalmazott kógens alapállás helyett az eltérést engedő, diszpozitív szabályozási kiindulópontot választja, mellyel lehetővé teszi, hogy a tagok igényeiknek megfelelően alakíthassák ki a jogi személy működési szabályait. A törvényi előírásoktól való eltérés lehetősége ugyanakkor természetesen nem lehet korlátlan, így az új Ptk. az egyes kógens szabályoknál rendelkezik az eltérés tilalmáról, melynek megszegése az eltérő rendelkezés érvénytelenségét, semmisségét vonja maga után. A jogalkalmazás során körültekintően kell azonban eljárni, hiszen az *expressis verbis* eltérési tilalmakon túl, a Ptk. generálklauzulaként ad meg bizonyos szempontokat, amelyek a jogszabálytól való eltérést a normában rögzített tilalom nélkül is tiltottá teszik. Ilyen szempont az, ha a jogi normától való eltérés a jogi személy létesítő okiratának megalkotásában részt nem vevő személyek mint a hitelezők vagy a jogi személy munkavállalóinak jogait vagy érdekeit sértené. A törvény védendő érdekként jelöli meg a kisebbség érdekeit is, s végül a törvény általánosságban tiltja az eltérést az olyan normáktól, amelyek a jogi személyek törvényes működését hivatottak biztosítani⁴.

A szövetkezet, mint jogi személy fogalmának meghatározásakor a Kódex a rochdale-i és manchesteri alapokon nyugvó szövetkezeti tradíciókból és elvekből⁵ indul ki, vagyis a szövetkezetet a tagok vagyoni

1959-ben elfogadott Polgári törvénykönyv a 2014 márciusában hatályba lépő Kódexhez hasonlóan a szövetkezeti normákat külön fejezetként beemelte a jogi személyekről szóló címbe, azonban a szövetkezetekről szóló 1971. III. törvényben a jogalkotó – figyelemmel a társulási forma kiemelkedő társadalmi és gazdasági jelentőségére – ismételten szükségét látta a szövetkezetekre vonatkozó részletszabályok külön normában történő önálló és komplex elhelyezését, ami alatt az egyes szövetkezeti típusokra vonatkozó rendelkezéseket számos alacsonyabb szintű norma egészített ki. Az önálló törvényben történő szabályozás módszere ezt követően napjainkig fennmaradt. A rendszerváltozás óta a szövetkezeti normarendszer több alkalommal megújult, így – az 1992. évi I. törvény és a 2000. évi CXVI. törvény után – jelenleg a 2006. évi X. törvény rögzíti a hatályos szövetkezeti modell jogi kereteit. A szabályozás történetére és specifikumaira ld. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010. 99-174. o.

⁴ Az új szabályozás módszertanáról lásd az új Ptk. 3:4. § (2)- (3) bekezdéseiben foglaltakat, valamint a törvény indokolásának Harmadik könyv II. Cím I. Fejezetéhez fűzött magyarázatát.

⁵ Az angliai Rochdale-ben alakult meg 1844-ben az első fogyasztási szövetkezet, melynek tevékenysége nem csak tagjai gazdasági, szociális helyzetének javítása, de – amint az később bizonyosságot nyert – a szövetkezeti mozgalom egészének fejlődése szempontjából is rendkívül jelentőséggel bírt. E szövetkezet alapszabályában és határozataiban foglalt működési elvek az idők során tételes jogi előírásokká, majd a szövetkezeti intézmény általános alapelveivé szilárdultak. E rochdale-i szövetkezeti elvek: a nyitott tagság elve, demokratikus igazgatás, visszatérítés a vásárlás arányában elve, korlátozott tőkekamat elve, politikai és vallási semlegesség, készpénzre történő eladás, valamint szövetkezeti továbbképzés előmozdítása, melyek az első angol, német, osztrák és magyar szövetkezeti jogi szabályozásnak egyaránt részévé váltak, és azóta is a szövetkezeti joganyag gerincét képezik. Ezen elvek mibenlétéről és tartalmáról lásd KUNCZ Ödön: A Rochdalei elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása, Magyarországi Szövetkeztek Szövetsége kiadása Budapest, 1935., valamint NAGY Ferencz: A szövetkezetek alapelve – székfoglaló értekezés, MTA, 1906

A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége kodifikációs és jogharmonizációs törekvéseinek eredményeként, a rochdale-i alapokra építkezve 1995-ben került sor a jelenleg világszerte elfogadott és tételes jogi normákban is széles körben érvényre juttatott manchesteri szövetkezeti elvek elfogadására, melyek a hatályos magyar és európai uniós szövetkezeti szabályozás zsinórmértékéül szolgálnak. Ezen elvek a következők: önkéntesség; nyitott tagság; demokratikus tagi ellenőrzés; a tagok gazdasági részvétele; az autonómia és függetlenség elve; oktatás,

hozzájárulásából álló tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok gazdasági és társadalmi szükségleteinek kielégítésére irányuló tevékenységet végző jogi személyként definiálja, amelynél a tag kötelezettsége a szövetkezettel szemben vagyoni hozzájárulásának szolgáltatására és az alapszabályban meghatározott személyes közreműködésre terjed ki⁶.

Ahogy arra az új Ptk. indokolása is utal, a szövetkezet jogi természetét tekintve alapvetően személyegyesítő társulási forma, mely elsősorban a tagok komplex szükségleteinek kielégítésére törekszik. A szövetkezet a tagok javára működik, nincs a tagságtól elkülönült célja.⁷ A tagokat autonómiájuk megtartása mellett „közös üzemben” egyesíti, melynek révén stabil gazdasági alap megteremtésével fokozza anyagi erejüket és piaci versenyképességüket az összefogás – vagy ahogyan a Kereskedelmi Törvény nyomán NAGY Ferencz hivatkozza: a „kölsönösség”⁸, illetve KUNCZ Ödön⁹ és NAVRATIL Ákos munkáiban a „kooperáció” – révén [gazdasági cél], majd az ebből eredő profitot a tagok saját gazdaságainak megerősítésére, valamint a tagok és hozzátartozóik szociális, kulturális, oktatási igényeinek kielégítésére fordítja [szociális cél]¹⁰. A tőke- és profitképzés tehát elengedhetetlen kelléke, de nem elsődleges célja a szövetkezet működésének¹¹. Lényegi rendeletetése az,

képzés és tájékoztatás; a szövetkezetek közötti együttműködés és a közösségi felelősség elve. [A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének állásfoglalása a szövetkezeti identitásról (A szövetkezés nemzetközi alapelvei)]. Az elvek tartalmáról ld. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog; ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010. 83-98. o., valamint BAK Klára: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban 2-6. o. és NAGY Krisztina: A szövetkezeti társulási forma elméleti alapjai, Jogi ismeretek, Saldo Zrt. Budapest 2007. 50-54. o.

⁶ Új Ptk. 3:325. §, SÁRKÖZY Tamás (szerk.): Polgári jog - A jogi személy; HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest 2013. 364-368. o.

⁷ Ahogyan ezt NAGY Ferencz A szövetkezetek alapelve – székfoglaló értekezésében (MTA, 1906) megfogalmazza: „...annyi kétségtelen, hogy a szövetkezeteknél a tagok körén túl való üzletkiterjesztés csak mint kivétel szerepel; szabály szerint és elvileg maguk a tagok azok, a kiknek közvetlen szolgálatában a szövetkezet áll. Ebben fekszik a szövetkezet tulajdonképpeni súlypontja, ez a főcriterium, mely a szövetkezeteket minden más társasági alaktól lényegesen megkülönbözteti.” 12. o.; Ld. még NAGY Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve I. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T. kiadása, Budapest, 1913. 472-473. o.

⁸ A Kereskedelmi Törvény (1875. évi XXXVII. tv.) 223. §-a a kölsönösséget a szövetkezet fogalmi elemeként rögzíti, melynek nyomán NAGY Ferenc is ebben látja a szövetkezet egyik fő specifikumát. Ld. NAGY Ferenc: A szövetkezetek alapelve – székfoglaló értekezés, MTA, 1906. 8-9. o.

⁹ KUNCZ Ödön: A Rochdalei elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása, Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége kiadása Budapest, 1935. 37-40. o. és NAVRATIL Ákos: Közgazdaságtan I. kötet., Athenaeum Rt. nyomása, Gergely R. kiadása, Budapest, 1933. 221. o.

¹⁰ A szövetkezetelméleti kutatók ezt alapvetésként fogadják el, ahogyan erre a jelenkori elemzők közül VERES József: A szövetkezet jogi minősítése című átfogó munkájában is rámutat, Szövetkezés: 2002/1-2. 55-70. o.; A kettős motiváltság, mint különleges gazdasági és jogi tartalom okán nevezi a szövetkezetet RÉTI „Janus-arcú” jogintézménynek. „a szövetkezet kettős motiváltságú célokat hordoz tagjai irányába, számukra gazdasági előmenetelt és szociális felemelkedést is biztosít.” RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, Rejtjel Kiadó Budapest, 2002. I.4. alpont, 5. o.

¹¹ FRÁTER Béla: A gazdasági és ipari szövetkezetekre vonatkozó (1875: XXXVII T.-Cz. Kereskedelmi Törvény és 1898: XXIII. T.-Cz. A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről) törvények rendszeres egybeállítás és magyarázata, Politzer Zsigmond kiadása, Budapest 1899. 2-5. o.

hogy az önként társult tagokat egy szervezetbe összefogva, azok aktív személyes közreműködésével, az önszegély elvét megvalósítva, a tagok társadalmi előmenetelét szolgálja¹².

E kettős célkitűzés az, ami e több mint másfél évszázada prosperáló jogintézményt különlegessé teszi a vállalkozások körében, és alkalmassá teszi arra, hogy a gazdaság valamennyi szektorában – így különösen a mezőgazdaság, kereskedelem, pénzügyi szektor, szolgáltatások terén – megfelelő szervezeti kereteket nyújtson tagjai számára közös céljaik megvalósítására. E sokrétűséget az európai szövetkezettörténet másfél évszázada igazolja, melyet a témában született nemzetközi dokumentumok¹³, illetve a szövetkezetelméleti gondolkodók – így többek közt DOMÉ Györgyné és RÉTI Mária¹⁴ – is hangsúlyoznak.

A törvényi fogalom-meghatározás központi elemét képezi továbbá a – már a rochdale-i elvek között is első helyen rögzített, és azóta is valamennyi tételes szövetkezeti jogi norma szabályrendszerének fundamentumát képező – nyitott tagság és változó tőke elve, valamint a tagokat terhelő komplex kötelezettségek (vagyon hozzájárulás és személyes közreműködés) rögzítése, melyek részletes bemutatására a szerves összefüggés miatt a vagyonjogi rendelkezések ismertetésénél térünk ki.

A következőkben az új Ptk. szövetkezeti vagyonjogi rendelkezéseit a szövetkezetekről szóló, jelenleg hatályos 2006. évi X. törvény (a továbbiakban: Sztv.), valamint a Tanács az európai szövetkezet (SCE) statútumáról szóló 1435/2003/EK rendelete (a továbbiakban: Rendelet) szabályaival párhuzamba állítva vetjük összehasonlító elemzés alá¹⁵.

¹² A szövetkezet komplex, gazdasági és társadalmi rendeltetéséről ld. NAGY Krisztina: A szövetkezetek jogi minősítése és sajátosságai, figyelemmel a szociális gazdaság koncepciójára, *Jogi Tanulmányok* 2009. ELTE, Budapest 2009. 163-176. o.

¹³ Az Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének állásfoglalása a szövetkezeti identitásról (A szövetkezés nemzetközi alapelvei); A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 193. sz. ajánlása a szövetkezetek támogatásáról. E dokumentumok részletes elemzéséről ld. PÁL József: Nemzetközi szervezetek szövetkezésre bátorítanak In: *Tanulmányok Dr. Domé Mária egyetemi tanár 70. születésnapjára*, Szerk.: Vass János, ELTE Bibliotheca Iuridica Budapest 2003. 111-118. o., valamint Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions on the promotion of co-operative societies in Europe (COM/2004/0018) 1.1. alpont

¹⁴ DOMÉ Györgyné - RÉTI Mária: *Szövetkezeti jog*, ELTE ÁJK, Osiris Kft. Budapest, 1999.

¹⁵ Az Sztv. és a Rendelet vagyonjogi szabályinak részletes elemzéséről ld. NAGY Krisztina: Az európai szövetkezet statútumáról szóló tanácsi rendelet és a hatályos magyar szövetkezeti szabályozás vagyonjogi rendelkezéseinek összehasonlító jogi elemzése *Themis ELTE Állam és Jogtudományi Kar Doktori Iskola elektronikus folyóirata* 2013. június 306-329. o.

I. Tőkeképzési szabályok

A szövetkezet, mint jogi személy, a tagjaitól elkülönült jogalany, amely saját kötelezettségeiért a saját vagyonával köteles helytállni. A jogi személy működéséhez szükséges vagyont alapításkor, illetve a későbbiekben történő tagsági jogviszony létesítéskor a tagok bocsátják rendelkezésre, ennek megfelelően a Kódex a szövetkezet definíciójában – az Sztv. és Rendelet tartalmával összhangban¹⁶ – a személyes közreműködés mellett a tag fő kötelezettségeként rögzíti a vagyoni hozzájárulás szolgáltatását is. A szövetkezet gazdasági lényegét is meghatározó többrétű tagi kötelezettségrendszer fogalmi elemként történő rögzítését lényegesnek és helyén valónak ítéljük, figyelemmel arra, hogy a törvény ezzel is hangsúlyozza a szövetkezet speciális, személyegyedítő jellegét és a szövetkezeti tagsági jogviszony komplex tartalmát.

A szövetkezeti tagokat tradicionálisan kettős kötelezettség terheli, egyrészt vagyoni hozzájárulás révén valamennyi leendő tagnak hozzá kell járulnia a szövetkezet tőkéjének gyarapításához, másrészt vállalnia kell, hogy személyes közreműködéssel aktívan részt vesz a szövetkezet tevékenységében. A szövetkezetnél a tag részéről a személyes közreműködés vállalása jogszabály által előírt kötelezettség, a tagsági jogviszony létesítése – a tőkeegyesítő jellegű gazdasági társaságokkal ellentétben – egy vagyoni és egy perszonális kötelezettség együttes teljesítését feltételezi, melynek következtében a tag kettős szerepet tölt be a szövetkezetben. Egyrészt tulajdonos, hiszen a szövetkezet működéséhez szükséges tőkét a tagok szolgáltatják és viselik a működés kockázatát, másrészt ügyfél, mert a személyes közreműködés, gazdasági együttműködés során a tag a szövetkezettel folyamatos ügyleti kapcsolatban áll, igénybe veszi a szövetkezet nyújtotta szolgáltatásokat.¹⁷ Mindezek alapján a tagok a szövetkezet működésében nem csak anyagilag, de közvetlenül személyükben is érdekeltek.

A fentiekén túl a Kódex – a korábbi szövetkezeti jogalkotási gyakorlattal egyezően – szintén definíciós tételként rögzíti a nyitott tagság elvét, melyet a világon elsőként alapított rochdale-i szövetkezet alapszabálya is alapvető működési elvként határozott meg¹⁸, és a későbbiekben elfogadott

¹⁶ Sztv. 42.§ (4), Rendelet Preambulum (10) pont 2. francia bekezdés

¹⁷ KUNCZ Ödön: A Rochdalei elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása, Magyarországi Szövetkeztek Szövetsége kiadása Budapest, 1935. 38-49. o., valamint RÉTI Mária: A szövetkezet gazdasági lényege, Magyar jog 2001/2. szám 92-94. o.

¹⁸ A rochdale-i szövetkezet alapszabályának 13. pontja

szövetkezeti jogszabályok is a szövetkezet alapvető jellemvonását megjelenítő alaptételként írtak elő.¹⁹

Az SZNSZ által a manchesteri alapelvek között is első helyen nevesített nyitott tagság elvének lényege, hogy a szövetkezethez bárki csatlakozhat, aki megfelel a törvényben és az alapszabályban meghatározott feltételeknek, és a tagok által képviselt „közös érdeknek”. Mint látjuk, az alapelv nem abszolút módon érvényesül, hiszen a tagsági jogviszony létesítéséhez a jogszabályok és maguk a tagok is a szövetkezet alapszabályában korlátokat állapíthatnak meg, melyek azonban nem lehetnek diszkriminatívak. A feltételeket minden esetben az adott szövetkezet tevékenysége, gazdasági szerkezete, a tagok által magvalósítani kíván közös cél jellege, és a gazdasági ésszerűség kell, hogy indukálja. A nyitott tagság elve az önkéntes belépés mellett, annak mintegy kiegészítéseként, magában foglalja a szövetkezetből való kilépés lehetőségét is.

A nyitott tagság elve ugyanakkor szoros kapcsolatban áll a szövetkezetek másik alapvető jellegzetességével, a változó tőkével, mely szintén szerepel az új Ptk. által használt definícióban. Az összefüggés abban áll, hogy a szövetkezetbe belépő tag a belépéstől számított, alapszabályban meghatározott időtartamon belül a szövetkezet részére vagyoni hozzájárulást köteles teljesíteni, melynek aktuális értékét a tagsági jogviszony megszűnésekor a tag részére vissza kell szolgáltatni. Mindez pedig szövetkezet természetéből fakadóan, automatikusan a szövetkezet tőkéjének állandó mozgását eredményezi.²⁰

A fentiekkel összhangban a Rendelet is kiemeli, hogy az európai szövetkezet tagjainak száma és tőkéje változó lehet²¹. A tagok által teljesített vagyoni hozzájárulásokat magában foglaló részjegytőke nem stabil tőkeelem, hiszen az alapvető kapcsolatban áll a szövetkezeti tagság változásával. A Rendelet ezért – elsősorban hitelező védelmi megfontolásokból – előírja, hogy az alapszabályban meg kell határozni azt az összeget, amely alá a részjegytőke nem csökkenhet azon tagok

¹⁹ A nyitott tagság, mint a szövetkezet létrehozásának és a tagsági jogviszony keletkezésének alaptétele a magyar szövetkezeti jogi szabályozásban is kezdetektől fogva jelen van. A Kereskedelmi Törvény „meg nem határozott számú tagból álló” társaságként határozta meg a szövetkezetet. Ld. Kereskedelmi Törvény 223. §, valamint FRÁTER Béla: A gazdasági és ipari szövetkezetekre vonatkozó (1875: XXXVII T.-Cz. Kereskedelmi Törvény és 1898: XXIII. T.-Cz. A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről) törvények rendszeres egybeállítására és magyarázata, Politzer Zsigmond kiadása, Budapest 1899. 2. o.

²⁰ NAGY Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve I. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T. kiadása, Budapest, 1913. 471. o., IHRIG Károly: Szövetkezetek a közgazdaságban, Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt. Budapest, 1937. 439. és 445-446. o., valamint KLUPATHY Antal: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat Budapest, 1906. 424-425. o.

²¹ Rendelet 1. cikk (2) bekezdés. A Rendelet vagyoni jogi szabályainak elemzése kapcsán, a tőkeképzés specifikumaira vonatkozóan ld. PRUGBERGER Tamás: Az „Európai szövetkezetekről” szóló rendelet a magyar szabályozás és a nyugat-európai szövetkezeti jogi szabályozás tükrében, Szövetkezés 2003/3. Budapest 55-76. o.

részjegyeinek visszafizetése következtében, akiknek megszűnik az SCE-ben fennálló tagsága. Ezen összeg nem lehet alacsonyabb a jegyzett tőke minimális összegénél, vagyis 30 000 eurónál. A stabil működés pénzügyi alapjának biztosítása érdekében a kilépő taggal való elszámolás mindaddig felfüggeszthető, míg a visszafizetés eredményeként a jegyzett tőke a megállapított összeghatár alá csökkenne²².

A közösségi normával ellentétben az új Ptk. – az Sztv-vel egyezően – nem fogalmaz meg összegszerű elvárást a szövetkezet tőkéjével kapcsolatban, a diszpozitivitás jegyében az alapszabályban rendeli rögzíteni a vagyoni hozzájárulás azon mértékét, amelynek teljesítése minden tag számára kötelező. Az induló tőke összege tehát ennek köszönhetően – igazodva a szövetkezet által folytatandó tevékenységhez – tetszőleges mértékű lehet²³. Az új Ptk. mellett is fennmaradnak azonban a fokozottan kockázatos tevékenységet folytató hitelszövetkezetekre és biztosító szövetkezetekre vonatkozó magas tőkeelvárások, melynek összege az új hitelintézeti törvény hatályba lépésével a szövetkezeti hitelintézetek esetében 250 millió forintról 300 millió forintra emelkedett, míg a biztosító szövetkezeteknél és a szövetkezeti formában működő pénzügyi vállalkozás esetében marad az 50 millió forintos minimum tőke előírás²⁴. A biztosítási szövetkezetek tekintetében a külön jogszabály a tőke összetételére és a pénzbeli hozzájárulások teljesítésére is tartalmaz megszorításokat [2003. évi LX. tv. 13-14.§]²⁵.

Míg a tőke mértékét illetően a Kódex nem tartalmaz megszorítást, a szövetkezetnek a definícióban is megjelenő célja, vagyis a tagság gazdasági és társadalmi szükségleteinek kielégítése érdekében a törvény a tagság összetételével kapcsolatban korlátozásokat érvényesít²⁶, melyek egyben a szövetkezet személyegyesítő jellegnek garanciáját is képezik. A tagság személyes érdekeltiségének igényét fejezi ki továbbá az a szabály is, amely szerint tilos a tagokat nyilvános felhívás útján gyűjteni, vagyis a

²² Rendelet 4. cikk. A rendelet szövetkezet alapításra és tőkeképzésre vonatkozó előírásainak körében ld. RÉTI Mária: „Az európai szövetkezetéről” szóló 2006. évi XLIX. törvényről, Szövetkezés 2006/2., Budapest 56-60. o.

²³ Megjegyezzük ugyanakkor, hogy e kérdésben a magyar szövetkezeti szabályozás nem képviselt töretlen álláspontot, hiszen a 2001. január 1-jén hatályba lépett új szövetkezeti törvény (2000. évi CXLI tv.) a szövetkezetek esetében is minimum tőke előírást vezetett be, a természetes személy tagok által alapított szövetkezet esetében 3 millió forint, másodlagos szövetkezeteknél 10 millió forint részjegytőkét követelt meg.

²⁴ A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény 12. §, valamint a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvény 66. §.

²⁵ A biztosító szövetkezet tagjai által jegyzett, az alapításhoz minimálisan szükséges 50 millió forintos tőkén belül a pénzbeli hozzájárulásnak legalább 70 százalékot kell elérnie, a nem pénzbeli hozzájárulásban pedig nem szerepelhetnek a számviteli törvény szerinti immateriális javak. A biztosító szövetkezetnek a cégjegyzékbe történő bejegyzésére kizárólag akkor kerülhet sor, ha a szövetkezeti vagyoni hozzájárulások pénzbeli hányadát teljes egészében befizették.

²⁶ Új Ptk. indokolása XVI. cím

szövetkezet nem lehet a személyes kapcsolatokat nélkülöző, tőkeegyesítő jogi személy²⁷.

A szövetkezet nem természetes személy tagjainak száma – az Sztv-ben rögzített 50%-kal szemben²⁸ – nem haladhatja meg a taglétszám 20%-át azzal, hogy a szövetkezetnek a szövetkezeti formában működő jogi személy tagjait a nem természetes személy tagok számítása során figyelmen kívül kell hagyni. A tőkeképzés szempontjából fontos korlátozás, hogy a szövetkezet egyes tagjainak vagyoni hozzájárulása nem haladhatja meg a tőke 15%-át, a nem természetes személy tagok vagyoni hozzájárulásának összege pedig nem haladhatja meg a tőke 1/3-át.

Az új Ptk. a Rendelethez és az Sztv-hez hasonlóan ismeri a tagsági jogviszony azon formáját, melyben a tag a szövetkezetben személyes közreműködést nem vállal, kizárólag vagyoni hozzájárulást teljesít. E személyeket az Sztv. befektető tagként aposztrofálja, és igazodva a szövetkezet személyegyesítő mivoltához, részvételüket szigorú korlátozásokkal teszi lehetővé²⁹. A befektető tagok felvételét mind a Rendelet, mind az Sztv. az általánosnál jóval szigorúbb eljárásjogi feltételhez köti, mely az előzetes alapszabályi felhatalmazásban, illetve a tagfelvétel minősített többségű közgyűlési jóváhagyásában testesül meg. Ezen felül az Sztv. további, részben vagyoni, részben létszám arányos korlátozást rögzít, mely szerint a befektető tagok száma nem haladhatja meg a szövetkezeti tagok 10%-át, a részükre kibocsátott befektetői részjegyek névértéke pedig nem lépheti túl a részjegytőke 30%-át³⁰. A Rendelet más módon közelít: közvetett módon, a befektető tagok által megszerezhető összes szavazatszám maximálása útján szab gátat a befektető tagok túlsúlyba kerülésének azzal, hogy e tagok legfeljebb az összes szavazatszám 25%-a felett rendelkezhetnek³¹. Az új Ptk. alapján azok a tagok, akik a szövetkezetben személyes közreműködést nem

²⁷ Új Ptk. 3:326. §

²⁸ Sztv. 10. § (3) bekezdés

²⁹ Mivel a befektető tagok jelenléte kétség kívül a szövetkezet személyegyesítő jellege ellen hat, és áttörést jelent a szövetkezet jogi tartalmát alapjaiban meghatározó elveken (mint a tagok személyes közreműködésének követelménye, nyereségfelosztás szabályai), a szövetkezet alapvető rendeltetésének védelme érdekében e tagi státusz bevezetését csak a szövetkezet személyegyesítő jellegének túlsúlyát biztosító garanciák mellett tartjuk elfogadhatónak. E tekintetben osztjuk PÁL József és RÉTI Mária alábbiakban kifejtett véleményét, és helyénvalónak tartjuk a törvényi korlátozások fenntartását: PÁL József: Nemzetközi szervezetek szövetkezésre batorítanak, In: Tanulmányok Dr. Domé Mária egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szerk.: Vass János, ELTE Bibliotheca Iuridica Budapest 2003. 114. o.; RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010. 296. o.; a befektető tagi státuszra vonatkozó rendeletei szabályok részletes elemzését ld. RÉTI Mária: Az európai szövetkezet (SCE) statútumáról szóló tanácsi rendeletben foglalt általános jellemvonásokról és egyes előírásokról, figyelemmel a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvényre, Európai Jog 2007/1. 37-40. o.

³⁰ Sztv. 60. § (3) bekezdés

³¹ Rendelet 59. cikk (3) bekezdés

vállalnak, pusztán vagyont fektetnek a szövetkezetbe, és ennek fejében a nyereségből kívánnak részesedni, csak kisebbséget alkothatnak a szövetkezetben belül, számuk nem haladhatja meg a taglétszám 1/4-ét.

A tőkeképzési előírások tekintetében a legszembetűnőbb változás, hogy az új Ptk. – bár a korlátolt felelősségű társaságoknál fenntartja a törzsbetét/üzletrész/törzstőke fogalmakat, a részvénytársaságnál pedig a részvény és alaptőke megjelölést – a szövetkezet esetében elhagyja a korábban alkalmazott speciális fogalom-meghatározásokat, mint *részjegytőke*, illetve szövetkezeti *részjegy*, és egyszerűen a „tőke”, a „*vagyon* hozzájárulás”³², illetve – a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (a továbbiakban: Ptké.) által eszközölt módosítások alapján – a „szövetkezeti részesedés” kifejezéseket használja. Ennek megfelelően az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény (ún. „Ptk. saláta törvény”) a szövetkezeti részjegy helyett a szövetkezeti részesedés megjelölést valamennyi érintett jogszabályon következetesen átvezeti. Megszakad ezzel a korábbi tradíció, mely a tag vagyoni hozzájárulását, illetve az annak teljesítését igazoló, és egyben a szövetkezeti tag tagsági jogviszonyát megtestesítő jogintézményt 1875-1971-ig üzletrészként, majd az 1971. évi III. törvény fogalomváltását követően részjegyként nevesítette³³.

Az új Ptk. a fentiekkel összhangban az Sztv. által használt „befektetői részjegy” és „átalakított befektetői részjegy” fogalmakat is kiiktatja azzal, hogy a Ptké. rendelkezése szerint az Sztv. alapján létrejött átalakított befektetői részjegyre az Sztv. korábbi rendelkezései továbbra is megfelelően alkalmazandóak³⁴.

³² SÁRKÖZY Tamás (szerk.): Polgári jog - A jogi személy (HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest 2013.) 374. oldal

³³ Az üzletrész fogalom az 1989-ben megkezdett, majd 1992-ben kiteljesedett ún. vagyonnevesítési eljárás keretében ismét bekerült a magyar szövetkezeti szabályozásba, az elnevezés azonban megtévesztő, mert a korábban tagsági jogviszonyt megtestesítő üzletrésszel szemben az 1992. évi I. és II. törvény által használt üzletrész már nem a tagsági jogok megjelenítését célozza – hiszen ezt a funkciót az 1971. évi III. törvény óta a részjegy intézménye tölti be – hanem a tagot, üzletrész-tulajdonost a szövetkezet vagyonából megillető vagyoni hányad jelölésére szolgál. A két vagyoni jogi kategória jogi természetéről részletes összehasonlító elemzést ad: DOMÉ Mária: A szövetkezeti részjegy és üzletrész közös és eltérő vonásai, Jogtudományi Közöny, 1994. december, 473-481. o., valamint NAGY Krisztina: A szövetkezeti vagyoni jog egyes kérdései, különös tekintettel a részjegy intézményére, Jogi tanulmányok, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2005. 227-248. o.

³⁴ Ptké. 21. §

II. A vagyoni hozzájárulás teljesítésére és tartalmára vonatkozó előírások

A vagyoni hozzájárulás teljesítését az Sztv. részjegy jegyzés formájában szabályozta, a tag vagyoni hozzájárulását, illetve az erre vonatkozó kötelezettségvállalását, valamint a tagsági jogviszonyból eredő jogait és kötelezettségeit a részjegy jelenítette meg, az új Ptk. azonban figyelemmel arra, hogy a részjegy intézményét nem ismeri, a vagyoni hozzájárulás tekintetében csupán az alábbi részletszabályokat rögzíti.

Az új Ptk. jogi személyekre vonatkozó közös szabályai alapján, melyek a szövetkezetekre is megfelelően irányadóak, a tag által a jogi személy rendelkezésére bocsátott vagyon pénzből és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásból állhat.

Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként főszabály szerint a jogi személyre dolog tulajdonjoga vagy vagyoni értékű jog ruházható át [új Ptk. 3:10. §], melyet a szövetkezetre vonatkozó speciális rendelkezések kiegészítenek azzal a 2006-ban hatályba lépett szövetkezeti törvényünk által bevezetett lehetőséggel, mely szerint nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként követelés is szolgáltatatható, ha azt az adós elismerte, vagy az jogerős bírósági határozaton alapul [új Ptk. 3:332. § (1) bekezdés]. A vagyoni hozzájárulás teljesítése szempontjából az új Ptk. rögzíti továbbá azt az Sztv-ben is fellelhető szabályt, mely szerint a tag munkavégzésre, személyes közreműködésre vagy szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalása nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként nem vehető figyelembe³⁵, illetve, hogy ha a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás rendelkezésre bocsátásakor fennálló értéke nem éri el a létesítő okiratban megjelölt értéket, a különbözet megfizetését a jogi személy az átruházástól számított öt éven belül követelheti a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást szolgáltató személytől³⁶.

A pénzben teljesített vagyoni hozzájárulás a korábbi szövetkezeti gyakorlathoz³⁷ és a közösségi szabályozásban foglaltakhoz hasonlóan az új Kódex szerint is teljesíthető halasztottan, illetve részletekben. A vagyoni

³⁵ Ld. új Ptk. 3:332. § (1) bekezdés, illetve Sztv. 49. § (3) bekezdés. Az apport tárgyát, tartalmát illetően a Rendelet nem bocsátkozik részletszabályozásba, csupán azt írja elő, hogy az SCE tőkéje csak „gazdasági szempontból értékelhető eszközökből állhat”. [Rendelet 4. cikk (5) bekezdés]

³⁶ Új Ptk. 3:10. § (3) bekezdés, illetve Sztv. 49. § (4) bekezdés

³⁷ A vagyoni hozzájárulás halasztott teljesítésére már a Kereskedelmi Törvény is lehetőséget biztosított. Ahogyan arra FRÁTER Béla is rámutat, „a részvények névértékét a részvényesek rendszerint egészben, vagy legalább meghatározott nagyobb részoszegekben egyszerre kötelesek befizetni, ellenben az üzlet rész rendszerint fokozatosan képezetik.” FRÁTER Béla: A gazdasági és ipari szövetkezetekre vonatkozó (1875: XXXVII T.-Cz. Kereskedelmi Törvény és 1898: XXIII. T.-Cz. A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről) törvények rendszeres egybeállítása és magyarázata, Politzer Zsigmond kiadása, Budapest 1899. 49. o.

hozzájárulás készpénzben történő teljesítése esetén az ellenérték létesítő okiratban meghatározott hányadát (a Rendelet szerint minimum 25%-át, az Sztv., illetve az új Ptk. értelmében legalább 30%-át) a belépéskor (alapításkor a nyilvántartásba-vételi kérelem benyújtásáig) teljesíteni kell, a fennmaradó rész teljesítésének ütemezése pedig a szövetkezeti autonómia keretében rendezhető. A Rendelet legfeljebb 5 év alatt, a magyar szabályozás maximum 1 éven belül teszi kötelezővé a teljes pénzbeli vagyoni hozzájárulás rendelkezésre bocsátását³⁸. Nem alkalmazható azonban e kedvezmény szövetkezet működésében személyes közreműködést nem vállaló tagra, aki belépéskor a vagyoni hozzájárulásának egészét köteles szolgáltatni.³⁹ A nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás teljesítése tekintetében halasztás nem érvényesíthető, azt a belépéskor (alapításkor a nyilvántartásba-vételi kérelem benyújtásáig) szolgáltatni kell⁴⁰.

A vagyoni hozzájárulás teljesítése tekintetében lényegesnek tartjuk kiemelni, hogy a magyar szövetkezeti törvény 2013 májusától hatályos módosítása a hátrányos helyzetben lévő tagjai számára a munkafeltételek megteremtését megvalósító szociális szövetkezetek esetében lehetőséget biztosított arra, hogy szövetkezet alapszabályában foglaltak alapján a tagi munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló személy a kötelező vagyoni hozzájárulásának – az érintett személyi kör szerény anyagi lehetőségeire figyelemmel – könnyített módon tegyen eleget. A törvénymódosítás a szociális szövetkezeteknél – a személyes közreműködés sajátos formájaként – bevezette a tagi munkavégzés fogalmát, mely nem más, mint a közös termelésben való tagsági viszonyon alapuló közvetlen közreműködés, melynek ellentételezése a megtermelt javakból is történhet, a tagi munkavégzésre vonatkozó kötelezettségvállalás azonban apportként továbbra sem vehető figyelembe.⁴¹ A tagi munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló személy alapításkor, illetve belépéskor nem köteles vagyoni hozzájárulást szolgáltatni, hanem azt a tagsági jogviszonya keletkezésétől számított egy éven belül – az alapszabályban meghatározott időpontban és módon – részletfizetéssel, vagy a tag által a szövetkezetben történő munkavégzése során megtermelt javak szociális szövetkezet részére történő átadásával teljesítheti, megkönnyítve ezzel a hátrányos helyzetben lévők szociális szövetkezeti taggá válását. A vagyoni

³⁸ Sztv. 50. § (2)-(3) bekezdései, új Ptk. 3:332. § (2)-(3) bekezdései, Rendelet 4 cikk (4) bekezdés

³⁹ Sztv. 60. § (7) bekezdés a) pontja, új Ptk. 3:332. § (2) bekezdés

⁴⁰ Sztv. 50. § (2) bekezdés, a Rendelet 4. cikk (5) bekezdés valamint új Ptk. 3:332. § (2) bekezdés

⁴¹ Tagi munkavégzésre irányuló jogviszonyt a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló törvény szerint regisztrált álláskereső, illetve a közfoglalkoztatási jogviszonyban lévő személy létesíthet és tarthat fenn. Ha a szociális szövetkezet tagi munkavégzési jogviszonyban lévő tagja munkavégzésre irányuló más jogviszonyt létesít vagy tart fenn, e más jogviszony fennállása alatt a tagi munkavégzési jogviszony szünetel. [Sztv. 56. § (2a)-(2d) pontjai, valamint 49. § (3) bekezdés]

hozzájárulás késleltetett megfizetése, részletekben történő teljesítése, illetve a megtermelt javak apportként történő átadása esetében könnyítést jelent továbbá, hogy a tagot előlegfizetési kötelezettség (a pénzbeli vagyoni hozzájárulás min. 30%-a) sem terheli.

A nem pénzbeli hozzájárulás esetében ez a rendelkezés akkor alkalmazható, ha az alapszabály értelmében a tag a nem pénzbeli hozzájárulást a szövetkezetben végzett munkavégzése során megtermelt és a tulajdonába kerülő javak szövetkezet részére történő átadásával teljesíti. A felsorolt jogszabályi lehetőségek közül a szövetkezet csak egyet választhat, melynek részleteit az alapszabályban kell rögzíteni.⁴²

A Ptk. e lehetőséget az Sztv. hatályon kívül helyezésével megszüntette volna⁴³, azonban a 2013 végén elfogadott, „Ptk. saláta törvény” a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény módosításával⁴⁴ továbbra is fenntartja e szabályt⁴⁵.

A vagyoni hozzájárulás beépéskor történő teljesítésének kötelezettsége alól kivételt jelenthet továbbá az az új Ptk. által is alkalmazott szabály, mely szerint a szövetkezetbe tagként belépni kívánó személy nem köteles vagyoni hozzájárulás teljesítésére annyiban, amennyiben más tag a szövetkezeti részesedését vagy annak egy hányadát rá átruházza⁴⁶.

⁴² Sztv. 50/A. §, valamint a szociális szövetkezetekkel összefüggésben egyes törvények, továbbá a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2013. évi XLI. törvény indokolása 5. §

⁴³ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény 67. § d) pontja

⁴⁴ Ptk. saláta törvény 181. §

⁴⁵ A Ptk. saláta törvény által módosított, 2014. március 15. napjától hatályos Sztv. 18. §. Megjegyezzük, hogy e törvény az iskolaszövetkezetet már nem a szociális szövetkezet altípusaként kezeli. A szociális szövetkezet célja a hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek teremtése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése. Ezen belül a foglalkoztatási szövetkezet annyiban speciális, hogy e minősítést olyan szociális szövetkezet szerezheti meg, amelynek legalább ötszáz természetes személy, és legalább egy országos nemzetiségi önkormányzat a tagja, és hátrányos helyzetben lévő tagjai számára a munkafeltételek megteremtését elsősorban munkaerő-kölcsönzés, valamint munkaközvetítő tevékenység útján valósítja meg. [Sztv. 14. § és 17. §] A szociális szövetkezetekre vonatkozó, a magyar szövetkezetektörténetben 2006-ban megjelenő, névumnak tekinthető szabályzásól, és különösen a szociális szövetkezetek vagyoni jogi szabályairól ld. RÉTI Mária: A szövetkezetéről, mint a szociális gazdaság legmeghatározóbb tényezőiről, In: Bobvos Pál (szerk.) Reformator iuris cooperandi: tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009., valamint RÉTI Mária: Mit biztosít ma a jogszabályi háttér Magyarországon a szociális szövetkezetekkel kapcsolatban? A közösségi fejlődés új lehetőségei: "Nyilvános kommunikáció a szociális szövetkezetéről" című 2007. november 5-én megtartott konferenciaanyag kibővített változata. <http://szoszov.hu/dr-reti-maria-mit-biztosit-ma-a-jogszabalyi-hatter-magyarorszagon-a-szocialis-szovetkezetekkel>, 2014. január 4.)

⁴⁶ Új Ptk. 3:354. § (4) bekezdés. A hivatkozott szakasz eredeti megszövegezését a szövetkezeti részesedés fogalmának bevezetésével a „Ptk. saláta törvény” egyszerűsítette le. Az eredeti szöveg szerint. „(4) A szövetkezetbe tagként belépni kívánó személy nem köteles vagyoni hozzájárulás teljesítésére annyiban, amennyiben a szövetkezetből kilépni szándékozó tag a szövetkezet vagyonából öt – a tagsági jogviszonya megszűnésére tekintettel – megillető hányad kiadását a belépni kívánó személlyel való megegyezés alapján nem igényli. Ebben az esetben a szövetkezetbe belépő tag a tagsági jogviszonyból fakadó vagyoni jogok és kötelezettségek tekintetében a kilépő tag helyébe lép. E rendelkezést megfelelően kell alkalmazni abban az esetben is, ha a tag a szövetkezetbe belépni kívánó személlyel abban egyezik meg, hogy a tag – a tagsági jogviszony létesítéséhez szükséges minimális vagyoni hozzájáruláson felüli – vagyoni hozzájárulásához vagy

Hasonló esetben az Sztv. is mentesítette a szövetkezetbe tagként belépni kívánó személyt a részjegy jegyzési kötelezettség alól, amennyiben az a felvételi kérelmében más szövetkezeti tag részjegyének megvételi szándékáról nyilatkozott⁴⁷.

A vagyoni hozzájárulás teljesítése tehát a fenti kivételekkel valamennyi taggal szemben elvárás azzal, hogy az egyéni hozzájárulás kötelező, minimális összegét a szövetkezet alapszabályában szükséges rögzíteni. A vagyoni hozzájárulás minimumának meghatározásánál – a szövetkezeti autonómia keretében – a tagok szabad megfontolás alapján mérlegelhetnek, annak összegét a szövetkezet céljához, tevékenységének tőkeigényéhez, valamint a potenciális tagsági kör anyagi lehetőségeihez igazodóan célszerű meghatározni⁴⁸.

Ugyanakkor annak sincs akadálya, hogy a tag a kötelezően előírt mértéket meghaladó vagyoni befektetést eszközöljön, azzal, hogy a Kódex etekintetben felső határt szab: az egyes tagok vagyoni hozzájárulásának arányát a tőke 15 %-ában maximálja⁴⁹. Figyelembe véve azonban azt, hogy a jogi személyek szabályozásában főszabályként a diszpozitivitás érvényesül, és az eltérést a vagyoni hozzájárulás maximumát rögzítő szabálytól a törvény nem minősíti érvénytelennek, álláspontunk szerint nincs annak akadálya, hogy a szövetkezet alapszabálya 15%-nál magasabb arányban határozza meg a tagi tőke-hozzájárulás maximumát. Figyelemmel arra, hogy a szavazati jog tekintetében a rochdale-i hagyományokhoz híven az új Ptk. is az egy tag – egy szavazat (one persone one vote) elvét⁵⁰ érvényesíti, valamint a vagyoni hozzájárulás alapján történő nyereségrészesedést maximálja⁵¹, kisebbségi érdekek sérelme sem képezheti akadályát az eltérésnek. A kiugróan magas egyéni vagyoni hozzájárulás a nyitott tagság és a változó tőke elvei miatt hitelezővédelmi szempontból azonban aggályokat vethet fel, ami

annak egy részéhez kapcsolódó vagyoni jogai és kötelezettségei – felvétele esetén – a belépni kívánó személyt illetik meg, illetve terhelik.”

⁴⁷ Sztv. 43. § (2) bekezdés

⁴⁸ Korábban az Sztv. mellett mintegy lex speciálisként funkcionáló biztosítási törvényben arra is találhatunk példát, mikor törvény rögzíti az egy tag által teljesítendő vagyoni hozzájárulás (részjegy) kötelező minimális névértékét: a szövetkezeti formában működő, magyarországi biztosító szövetkezet részjegyei névértékének legalább 10 ezer forint összegűnek kellett lennie [2003. évi LX. tv. 14. § (1) bekezdés], e rendelkezést azonban a „Ptk. saláta törvény” 2014. március 15-ével ugyancsak hatályon kívül helyezte.

⁴⁹ Az Sztv. és a Rendelet a részjegy jegyzési kötelezettség tényének rögzítésén túl a vagyoni hozzájárulás minimumára, illetve maximumára nem állapít meg szabályt, ennek rendezését az alapszabály hatáskörébe utalja. [Sztv.14. § (2) bekezdés c) pontja, 49. § (1) bekezdése, 50. § (1) bekezdése, valamint a Rendelet 4. cikk (7) bekezdés]

⁵⁰ Új Ptk. 3:331. § (1) bekezdés

⁵¹ Új Ptk. 3:356. § (2) bekezdés

álláspontunk szerint egy esetleges perben az jogszabályi korlátozástól eltérő szabály érvénytelenségének megállapítását vonhatja maga után⁵².

A belepéskor teljesítendő kötelező vagyoni hozzájáruláson túl az új Ptk. a hatályos szövetkezeti törvényben foglaltakkal egyezően rendelkezik a pótbefizetés intézményéről. Pótbefizetés elrendelésére a közgyűlésnek – az alapszabály előzetes felhatalmazása alapján – kizárólag a szövetkezet veszteségeinek fedezése céljából, legfeljebb évente egy alkalommal van lehetősége azzal, hogy a pótbefizetési kötelezettség a tagokat vagyoni hozzájárulásuk arányában terheli, és a pótbefizetés mértéke alkalmanként nem haladhatja meg a tag vagyoni hozzájárulásának 30 %-át. A veszteség pótlásához nem szükséges pótbefizetéseket a tagok részére vissza kell fizetni, ennek azonban feltétele a vállalt vagyoni hozzájárulás teljes összegének szolgáltatása. A pótbefizetés felszólítás ellenére történő elmulasztása a jogszabály kógens előírása alapján a tagsági jogviszony megszűnését vonja maga után⁵³.

III. A szövetkezeti részesedés jogi természete

A fentiekben túl a vagyoni hozzájárulás, illetve a szövetkezeti részesedés jogi természetéről az új Ptk. nem tartalmaz részletes rendelkezéseket, figyelemmel arra is, hogy a szövetkezeti részesedés, mint jogintézmény csak a Ptké. révén került be a normaszövegbe. Az egyes részletszabályok alapján azonban a szövetkezeti részesedésről az alábbi megállapításokat tehetjük.

Mint ahogyan arra a Ptké. által bevezetett átruházási szabályból következtethetünk, a szövetkezeti részesedés a tagsági jogviszonyon alapuló jogok és kötelezettségek megtettesítésére szolgál⁵⁴. Ennek alapján – álláspontunk szerint – a vagyoni hozzájárulás és a szövetkezeti részesedés párhuzama a Kódexben a Kereskedelmi Törvény fogalomrendszerében alkalmazott megoldáshoz hasonlatosan, a tagok által rendelkezésre bocsátott ún. „törzsbetét” és a tagok mindenkori vagyoni illetőségét megtettesítő „üzletrész” kettősségének felel meg⁵⁵. A

⁵² Ld. új Ptk. 3:4. § (2)- (3) bekezdéseiben

⁵³ Új Ptk. 3:357. §, Sztv. 54. §

⁵⁴ Új Ptk. 3:332. § (4) bekezdés

⁵⁵ „az üzletrész is rendszerint aránymértéke a társasági vagyonban való részesülésnek, az egyes tagoknak a társasági vagyonra vonatkozó követelésének.” NAGY Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve I. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T. kiadása, Budapest, 1913. 489-490. o. Az üzletrész jogi természetének elemzése körében ld. GALOVITS Zoltán: A magyar szövetkezeti jog kézikönyve, Grill Könyvkiadó, Budapest 1901. 99. oldal, valamint RÉTI Mária: A szövetkezetek és az egyes gazdasági társaságok főbb jellemzői az 1948 előtti magyar jogi szabályozás alapján, In: Tanulmányok Dr. Domé Mária 70. születésnapjára, Duna-Mix

Kereskedelmi Törvény korabeli, XIX. századi fogalomhasználata szerint emellett a „részjegy” a tag tőkerészesedésének igazolására szolgált, általában a tagsági jogviszonyt igazolta, és megtestesítette mindazokat a jogokat, melyek a tagot mint résztulajdonost megillették. A részjegyről továbbá értékpapírt is kiállítottak abban az esetben, ha a tag a tagsági jogviszony megszűnésekor a vagyon aránylagos részét megkapta⁵⁶.

E dogmatikai megközelítés az 1889. május 1-jén elfogadott német szövetkezeti törvény megközelítését tükrözi vissza, mely szintén különbséget tett a kötelezően, illetve – a tag elhatározásától függően – fakultatív alapon jegyzett „üzletrészek”, valamint az azokra befizetett összeget megtestesítő „üzleti vagyoni illetőség” fogalma között⁵⁷.

A hatályos szövetkezeti törvény fogalomrendszere alapján a szövetkezeti részesedés jogi lényege az Sztv. által használt részjegynek⁵⁸ feleltethető meg, mely alapján a két jogintézmény között az alábbi párhuzamok vonhatóak.

Az új Ptk. – a hatályos szövetkezeti törvényben foglaltakkal egyezően⁵⁹ – rögzíti, hogy a szövetkezet működésének irányítása és ellenőrzése során a tagokat az általuk szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértékére tekintet nélkül, azonos jogok illetik meg⁶⁰, a vagyoni jellegű jogosítványok és kötelezettségek (pl. nyereségből való részesedés, elszámoláshoz való jog, vagy a pótbefizetés teljesítésének kötelezettsége) vonatkozásában azonban a vagyoni hozzájárulás/szövetkezeti részesedés mértéke is relevanciával bír⁶¹.

Mind a részjegy, mind a szövetkezeti vagyonrész korlátozottan forgalomképes annyiban, hogy az kizárólag a szövetkezet tagjára, illetve a szövetkezetbe tagként belépni kívánó személyre ruházható át⁶². A Kódex azonban a jogi személyekre vonatkozó általános rendelkezései között rögzíti, hogy „a részvénytársaság kivételével tagsági jogokról nem lehet

Nyomda Kft., Vác, 2003., 131-133. o. és RÉTI Mária: A kereskedelmi társaságok vagyoni jogi szabályairól, Jogtudományi Közlöny, 2005/3. 109-116. o. III. pont

⁵⁶ IHRIG Károly: Szövetkezetek a közgazdaságban, Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt. Budapest, 1937. 443. o.

⁵⁷ A hivatkozott német szövetkezeti törvény vagyoni jogi szabályainak részletes elemzéséről ld. RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010. 54-55. o., valamint BAK Klára: A szövetkezeti vagyoni jog alapkategóriáiról a magyar és a német szövetkezeti szabályozás alapján, Jogi tanulmányok I. kötet, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2012. 17-32. o.

⁵⁸ Sztv. 44. §

⁵⁹ Sztv. 46. § (2) bekezdés. A szövetkezeti tagsági jogviszony tartalmáról ld. NAGY Krisztina: A szövetkezeti társulási forma elméleti alapjai, Jogi ismeretek, Saldo Zrt. Budapest 2007. 79-81. o., és NAGY Krisztina: Az európai szövetkezetre vonatkozó szabályozás bemutatása, különös tekintettel a tagsági jogviszony tartalmára és módoszataira, Jogi tanulmányok I. kötet, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2012. 107-119. o.

⁶⁰ Új Ptk. 3:356. § (1) bekezdés

⁶¹ Új Ptk. 3:356. § (1) bekezdés, 3:361. § valamint 3:357. §

⁶² Sztv. 51. § (1) bekezdés, Rendelet 4. cikk (11) bekezdés, új Ptk. 3:332. § (4) bekezdés

értékpapírt kibocsátani”, mely a szövetkezeti részesedésére is megfelelően irányadó⁶³.

Míg az Sztv. úgy rendelkezik, hogy a részjegyek csak azonos névértékűek lehetnek⁶⁴, a szövetkezeti részesedéssel kapcsolatban ilyen megkötést nem találunk a Kódexben. Az eltérő érték lehetőségét támasztja alá az a körülmény is, hogy a szövetkezeti részesedés részben is átruházható⁶⁵. E tekintetben az új szabályozás közelebb áll a Rendelet szabályozási logikájához, mely szerint az adott európai szövetkezet alapszabálya rendelkezhet különböző típusú részjegyek kibocsátásáról is oly módon, hogy az azonos típusba tartozó részjegyekhez azonos jogok és kötelezettségek társuljanak. A Rendeletben ez teremti meg az alapot többek között arra, hogy a szövetkezet tevékenységében nagyobb szerepet vállaló tagok nagyobb súllyal vehessenek részt a döntéshozatalban, illetve egyes tagok a nyereség felosztásában előnyt élvezzenek⁶⁶.

Bár az Sztv.-vel ellentétben az új Ptk. nem hivatkozik rá, de a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) vonatkozó, a Ptk. hatályba lépésével egyidejűleg módosuló rendelkezése továbbra is tartalmazza azt a szabályt, mely szerint a szövetkezeti tag szövetkezeti részesedése (korábban részjegye) mentes a végrehajtás alól⁶⁷.

A szövetkezeti részesedés által megtestesített vagyoni jogok az új Ptk. általános szabályai szerint örökölhetőek, ezért a szövetkezeti szabályozás erre szintén nem utal külön⁶⁸.

A szövetkezeti tagok a vagyoni hozzájárulásuk erejéig üzleti kockázatot viselnek a szövetkezet tartozásaiért, azon túl azonban a szövetkezet tartozásaiért saját vagyonukkal nem kell helytállniuk. Az alapszabályban foglaltak szerint kötelezően teljesítendő vagyoni hozzájáruláson felül a tag többlet anyagi felelősségvállalásra kötelezésére a törvény – ahogyan arra a korábbiakban utaltunk – kizárólag a szigorú feltételekhez és korlátozásokhoz kötött pótbefizetés keretében nyújt lehetőséget.

A vállalt vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztása az új Ptk. enyhítést nem engedő – az eljárási részletek tekintetében az Sztv. rendelkezéseinél⁶⁹ részletesebb – szabálya szerint a tagsági jogviszonyra nézve súlyos következményekkel jár, ugyanis ha a tag az alapszabályban

⁶³ Új Ptk. 3:11. §

⁶⁴ Sztv. 51. § (1) bekezdés

⁶⁵ Új Ptk. 3:332. § (4) bekezdés és Ptk. 3:354. § (4) bekezdése

⁶⁶ Rendelet 4. cikk (1) bekezdés

⁶⁷ A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 94. § (4) bekezdése

⁶⁸ Új Ptk. Hetedik könyv

⁶⁹ Sztv. 61. § (1) bekezdés b) pontja

vagy a tagfelvételi kérelemben vállalt vagyoni hozzájárulását az előírt időpontig nem szolgáltatja, az ügyvezetés 30 napos határidő tűzésével és a jogkövetkezmények feltüntetésével köteles őt felszólítani a teljesítésre. A határidő eredménytelen elteltével a mulasztó tag tagsági jogviszonya a határidő lejáratát követő nappal megszűnik, és a volt tag a vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztásával a szövetkezetnek okozott kárért a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel⁷⁰.

A szövetkezeti részesedéshez is tapadó kulcsfontosságú tagi jogosítvány a szövetkezet nyereségéből való részesedés joga, melyet azonban külön cím alatt tárgyalunk, és ehelyütt a tagot megillető vagyoni jellegű jogosítványok közül még a tagsági jogviszony megszűnésekor esedékes elszámolás szabályaira térünk ki részletesen.

Az új Ptk. az elszámolás részletszabályait lényegében az Sztv. vonatkozó rendelkezéseivel egyezően rögzíti. A tagsági jogviszony megszűnése esetén a tagot vagy jogutódját a vagyoni hozzájárulásának értéke, valamint a tagsági jogviszony időtartama alatt keletkezett, a vagyoni hozzájárulásra jutó saját tőke – lekötött tartalékkal csökkentett – összege illeti meg, abban az esetben, ha azt nem használták fel a veszteség fedezésére. Az összeget a tagsági jogviszony megszűnését követő három hónapon belül kell kiadni; a három hónapnál hosszabb időtartamot előíró alapszabályi rendelkezés a nyolc évet meghaladó részében semmis.⁷¹

A volt tag által a szövetkezet használatába adott vagyontárgyat a tagsági jogviszony megszűnése esetén kérelmére a volt tag részére, vagy tagsági viszonyt nem létesítő jogutódja, örököse részére ki kell adni, ha a használatba adott vagyontárgy még a szövetkezet rendelkezésére áll. A kiadásra a Kódex fent idézett 3:361. § (1) bekezdése szerinti elszámolással egyidejűleg kerül sor. Ha azonban a használatba adott vagyontárgy elhasználódás folytán már nincs a szövetkezet birtokában, a szövetkezet ellenérték fizetésére nem köteles. A vagyontárgynak a tagsági jogviszony megszűnése utáni használata esetén a kiadásig terjedő időre a volt tag, illetve tagsági jogviszonyt nem létesítő jogutódja részére – a korábbi gyakorlattal egyezően – díjat kell fizetni⁷².

⁷⁰ Új Ptk. 3:333. §

⁷¹ Sztv. 51. (3) bekezdés, 20. § (2) bekezdés o) pontja, valamint az új Ptk. „Ptk. saláta törvény” által módosított 3:361. § (1) bekezdés

⁷² Sztv. 64. §, az új Ptk. „Ptk. saláta törvény” által módosított 3:361. § (2) bekezdés

Amennyiben a tagsági jogviszony megszűnésére a szövetkezet jogutód nélküli megszűnése miatt kerül sor, a taggal való elszámolásra a Kódex jogi személyekre vonatkozó általános rendelkezései megfelelően irányadóak. A hitelezők kielégítése után a jogutód nélkül megszűnt szövetkezet fennmaradt vagyona a szövetkezet tagjait az általuk teljesített vagyoni hozzájárulás arányában illeti meg azzal, hogy e tagok a felosztott vagyomból való részesedésük mértékéig kötelesek helytállni a megszűnt jogi személy ki nem elégített tartozásaiért⁷³.

IV. A nyereségből való részesedés rendje

A szövetkezeteknél a tagsági jogviszony komplex tartalma, a tagok között – a személyes közreműködést és a vagyoni hozzájárulást egyaránt magában foglaló – kötelezettségvállalása, a szövetkezet nyereségének, adózott eredményének felosztását illetően is sajátos rendező elvek kimunkálását tették szükségessé. Ennek kifejezéseként jelent meg már a rochdale-i szövetkezet alapszabályában is a „visszatérítés a vásárlás arányában” és a „korlátozott tőkekamat” elve⁷⁴, melyek együttesen, egymást kiegészítve alkotják a szövetkezet egyik fő specifikumát megtestesítő *szövetkezeti visszatérítési rendszer*, vagy más néven Rochdale-plan alapját⁷⁵.

E szövetkezeti alapelvek értelmében a tag által realizálható osztalék mértékét két tényező együttes figyelembe vételével állapítják meg. A *visszatérítés a vásárlás arányában elv* alapján a tag elsődlegesen a szövetkezet tevékenységében való személyes közreműködése, a szövetkezet által nyújtott szolgáltatások igénybevételének mértéke alapján részesül vagyoni előnyben. A személyes közreműködés módja és mértéke döntően meghatározza a tag vagyoni előmenetelét. Emellett befolyásolja az osztalék mértékét a tag által teljesített vagyoni hozzájárulás összege is, amely azonban a *korlátozott tőkekamat elvének* megfelelően csak másodlagos jelleggel vehető figyelembe, a tagoknak az általuk befektetett tőke összege alapján csak korlátozott mértékű osztalék juttatható. Ez utóbbi alapelv tulajdonképpen célja, hogy megóvja a

⁷³ Új Ptk. 3:48. § (2)-(3) bekezdései

⁷⁴ Ld. a rochdale-i szövetkezet alapszabályának 22. pontját

⁷⁵ NAGY Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve I. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T. kiadása, Budapest, 1913. 492. o.

szövetkezet személyegyesítő jellegét, és a tagok ne csak tőkével járuljanak hozzá a szövetkezet tevékenységéhez.⁷⁶

A hatályos szövetkezeti törvényünk, a közösségi Rendelethez hasonló szabályozási módszert alkalmazva, a visszatérítési struktúra szabályait nem tartalmazza a fentiek szerinti részletezettséggel, a nyereségfelosztás fő szempontjainak rögzítése során azonban egyértelműen visszatükrözi az irányadónak tekintett szövetkezeti alapelvek tartalmát.

A Rendelet a fent bemutatott visszatérítési rendszer lényegét oly módon ragadja meg, hogy Preambulumában az európai szövetkezet működését meghatározó alapelvek egyikeként nevesíti azt, miszerint a működéssel elért nettó nyereséget méltányos alapon, az SCE érdekében végzett üzleti tevékenységnek megfelelően kell felosztani, vagy vissza kell tartani a tagok szükségleteinek kielégítése céljából.⁷⁷

A nyereségfelosztás rendjét a magyar szövetkezeti jogban meghatározó Sztv. 59. §-a a fentiekhez hasonló megközelítést követve – úgy rendelkezik, hogy a számviteli törvény szerinti beszámoló ismeretében, az igazgatóságnak a felügyelő bizottság véleményével együtt előterjesztett javaslata alapján a közgyűlés jogosult meghatározni a szövetkezet gazdasági tevékenységéből származó, adózás utáni eredmény felhasználásának tárgyévi részleteit, vagyis azt, hogy a szövetkezet adózott eredményének

- mekkora részét biztosítja a befektető tagok részére a befektetői részjegyek után;
- mekkora hányadát osztja szét a tagok között a szövetkezettel való gazdasági együttműködésük arányában;
- mekkora hányadát helyezi a lekötött tartalékon belül elkülönített közösségi alapba;
- mekkora hányadát osztja szét a tagok között a részjegyeik arányában;
- mekkora hányadát fordítja egyéb célra.

Kivételként rögzíti továbbá, hogy a közhasznú szervezeti jogállással rendelkező szociális szövetkezet adózás utáni eredménye a tagok között nem osztható fel, azt a közhasznú céljának megvalósítására kell fordítania.

⁷⁶ Az elvek tartalmának részletes bemutatását érintően ld. RÉTI Mária: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek, a főbb vagyoni jogi kategóriák tükrében, Szövetkezés 2002/1-2. 71-83. o.

⁷⁷ Ld. a Rendelet Preambulumának (7) és (10) bekezdéseit, valamint a Rendelet 66-67. cikkeit

Az új Ptk. a nyereségből történő részesedés szabályait illetően – általunk nagyra becsülten – annyiban meghaladja a hatályos szövetkezeti szabályozásunkat, hogy kógens szabályként korlátozza a vagyoni hozzájárulás alapján szereshető nyereségrészesedést. A szövetkezet nyereségének legalább felét személyes közreműködésük arányában rendeli felosztani a tagok között, és semmisnek minősíti az alapszabály azon rendelkezését, amely a nyereség személyes közreműködés arányában felosztandó részét a nyereség felénél kisebb mértékben határozza meg⁷⁸.

V. Szövetkezeti tartalékképzés

A tartalékképzésre vonatkozó előírások, melyek már a rochdale-i szövetkezet alapszabálya is megfogalmazott, és mind a közösségi⁷⁹, mind a hatályos magyar szövetkezeti szabályozás részelemét képezik, alapvetően a szövetkezet tőkéjének változó jellegéből fakadnak, és részben a szervezet stabil működését, részben pedig a gazdasági tartalom mellett megvalósítandó szociális célkitűzések anyagi fedezetét hivatottak garantálni.

A tagok vagyonának visszatérítés és osztalék címén történő gyarapításán túl a szövetkezeti önségély és szolidaritás elvét, valamint szociális rendeltetését erősíti az a tény, mely szerint a szövetkezet szociális, kulturális, oktatási és egyéb hasonló jellegű szolgáltatások nyújtása révén is igyekszik szolgálni a tagság támasztotta igények legteljesebb kielégítését. Ez utóbbi célok finanszírozása érdekében pedig a szövetkezetnek az adózott eredmény terhére tartalékot kell képeznie, melyet a hatályos magyar szövetkezeti törvényhez hasonlóan az új Ptk. is „közösségi alapként” nevesít.⁸⁰

A tartalékképzés tekintetében az Sztv. csupán a keretszabályok rögzítésére szorítkozik, előírva, hogy a szövetkezet adózott eredményének egy részét a beszámolót elfogadó közgyűlés döntése alapján minden évben ilyen célra kell elkülöníteni. A részletszabályok kidolgozását azonban az alapszabály illetve közgyűlési határozatok szintjén a

⁷⁸ Új Ptk. 3:356. § (4) bekezdés, Sárközy Tamás (szerk.): Polgári jog - A jogi személy (HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest 2013.) 368. és 391. oldal

⁷⁹ A Rendelet a tartalékképzést illetően meglehetősen szűkszavúan fogalmaz, az erre vonatkozó részletszabályokat az alapszabály rendelkezési körébe utalja azzal, hogy a 65. cikkben megfogalmazottak szerint a tartalékképzés a nyereség-felhasználás elsődleges formájának is minősíthető, vagyis az alapszabály rendelkezhet arról, hogy többlet esetén abból mindenekelőtt tartalékot kell képezni annak bármilyen felosztását megelőzően.

⁸⁰ Sztv. 57-58. §, 71. §, és az ezen szabályok helyébe lépő új Ptk. 3:334. §

szövetkezet tagjaira ruházza. Azt, hogy az adott évben a közösségi alap rendelkezésre álló állományának hány százalékáig lehet a tárgyévét követő évben támogatásokat teljesíteni, a tárgyévi beszámolót elfogadó közgyűlésnek kell meghatározni. Eljárásjogi kellék azonban, hogy a beszámolónak a közgyűlés elé terjesztése előtt az alapból történő felhasználásra vonatkozó javaslatához a szövetkezet közgyűlése által felhatalmazott országos szövetkezeti szövetség nyilatkozatát is be kell szerezni. A jogszabályok⁸¹ szabta kereteken belül a támogatások és juttatások körét, valamint a felhasználás részletes szabályait is az alapszabályban kell meghatározni, a támogatandó célok és biztosítható szolgáltatások tekintetében az Sztv. csupán példálózó felsorolást tartalmaz⁸².

Az új Ptk. a tartalékképzés lehetőségének rögzítésén túl nem bocsátkozik további részletekbe, az alap felhasználását illetően azonban a hatályos szövetkezeti törvénnyel egyező korlátozásokat rögzít. A közösségi alap ennél fogva a szövetkezet tőkéjének legstabilabb részét képezi hiszen – bár viseli a szövetkezet működésének kockázatát – az alap összege mind a tagok nyereségből való részesedésénél, mind a taggal való elszámolásnál figyelmen kívül hagyandó, továbbá ezen szövetkezeti vagyonelem nem osztható fel a tagok között, kizárólag a közgyűlés által a tagoknak és a hozzátartozóiknak nyújtott juttatások fedezése céljából hasznosítható. Rendeltetésével összhangban a közösségi alapot a szövetkezet gazdasági társasággá való átalakulása vagy jogutód nélküli megszűnése esetén is – a hitelezőkkel való elszámolást követően – az alapszabály rendelkezése szerinti szervezet részére kell átadni.

⁸¹ Ld. az Sztv. előző lábjegyzetben hivatkozott rendelkezéseit, valamint a szövetkezet által létrehozott közösségi alapból nyújtott támogatásokra vonatkozó részletes szabályokról szóló 124/2006. (V. 19.) Korm. rendeletet.

⁸² A közösségi alap terhére nyújtható szolgáltatások az Sztv.57. §-a szerint:

- szociális juttatások: szociális segély, lakásépítési támogatás, gyermekneveléshez, gyógyszervásárláshoz, betegápoláshoz nyújtott segély, keresőképtelenség esetén biztosított segély, temetési segély, étkezési hozzájárulás, nyugdíj-kiegészítés, üdülési támogatás;
- oktatási támogatások: képzési-továbbképzési támogatás, szakmai és nyelvtanfolyamokon való részvétel támogatása, ösztöndíj biztosítása;
- kulturális támogatások: amatőr kulturális csoportok, hagyományörző együttesek tagjainak támogatása, kulturális rendezvényeken való részvétel támogatása;
- közművelődési tevékenység támogatása: ismeretterjesztő előadások és kiadványok finanszírozása, szakmai célú rendezvényeken való részvétel finanszírozása;
- sporttevékenység támogatása: amatőr és tömegsport rendezvények támogatása;
- egyéb, a szövetkezet céljához igazodó támogatások és juttatások biztosítása.

VI. Következtetések

Elismerésként rögzíthetjük, hogy a Kódex a szövetkezet jogi minősítése és gazdasági tartalma tekintetében alapvetően az immár több mint másfél évszázada töretlenül érvényesülő rochdale-i és manchesteri tradíciókra épít, a nemzetközi szervezetek által is elfogadott szövetkezeti alapelvek rendre visszaköszönnek a szövetkezet fogalmában és a működés részletszabályaiban, mely szükség esetén a jogértelmezéshez is támpontul szolgálhat. Az új Ptk. a vagyoni jogi rendelkezések keretében is a szövetkezetek alapvető működési elveinek tartalmát juttatja érvényre, a részletszabályok a szövetkezet személyegyesítő jellege, valamint a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége által kimunkált elvek és értékek alapján meghatározott gazdasági és jogi tartalmat tükrözik.

A fenti elemzés alapján ugyanakkor megállapítható, hogy az új Polgári Törvénykönyv a szövetkezet vagyoni jogi szabályait a korábbi szabályozás relatíve részletes és kógens szabályozási rendszeréhez viszonyítva igen szűkszavúan és több ponton hiányosan rendezi, melyet a jogalkalmazás szemszögéből megítélve a diszpozitív jogalkotói megközelítés és a szövetkezeti szabályozási autonómia mellett is aggályosnak ítélnék. A jogviták megítélésekor a korábbinál is nagyobb szerep hárul a bírói jogértelmezésre, ami azonban az e tekintetben tapasztalt, sokszor egymásnak ellentmondó bírósági ítélezési gyakorlatot tekintve tovább erodálhatja a jogbiztonság érzetét.

Ahogy annak a „Ptk. saláta törvény” elfogadásával a Ptké. által korábban hatályon kívül helyezni szándékozott 2006. évi X. törvény új normatartalommal történő feltöltése is tanúságát adja, elengedhetetlen, hogy a részletszabályok tekintetében külön jogszabályok megalkotására kerüljön sor, ami azonban a szabályozás eddigiekben világos rendszerét indokolatlanul bonyolulttá, és különösen a jogalkalmazásban kevésbé jártas egyének számára nehezen követhetővé teszi.

Felhasznált irodalom

BAK Klára: A szövetkezeti vagyoni jog alapkategóriáiról a magyar és a német szövetkezeti szabályozás alapján, Jogi tanulmányok I. kötet, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2012. 17-32. o.

BAK Klára: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban

http://www.szovetkezetikutato.hu/letoltes/bak_klara.doc

DOMÉ Györgyné: A szövetkezeti részjegy és üzletrész közös és eltérő vonásai, Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1994. december 473-481. o.

DOMÉ Györgyné - RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, ELTE ÁJK, Osiris Kiadó Budapest, 1999.

FRÁTER Béla: A gazdasági és ipari szövetkezetekre vonatkozó (1875: XXXVII T.-Cz. Kereskedelmi Törvény és 1898: XXIII. T.-Cz. A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről) törvények rendszeres egybeállítása és magyarázata, Politzer Zsigmond kiadása, Budapest 1899.

GALOVITS Zoltán: A magyar szövetkezeti jog kézikönyve, Grill Könyvkiadó, Budapest 1901.

IHRIG Károly: Szövetkezetek a közgazdaságban, Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt. Budapest, 1937.

KLUPATHY Antal: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1906.

KUNCZ Ödön: A rochdale-i elvek, és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása, Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége kiadása Budapest, 1935.

KUNCZ Ödön: Küzdelem a gazdasági jogért II. kötet, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941

NAGY Ferencz: A szövetkezetek alapelve székfoglaló értekezés, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1906.

NAGY Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve I. kötet Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T., Budapest, 1913.)

NAGY Krisztina: A szövetkezeti vagyongy egyes kérdései, különös tekintettel a részjegy intézményére, Jogi tanulmányok, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2005. 227-248. o.

NAGY Krisztina: A szövetkezeti társulási forma elméleti alapjai, Jogi ismeretek, Saldo Zrt. Budapest 2007. 41-63. o.

NAGY Krisztina: A szövetkezetek jogi minősítése és sajátosságai, figyelemmel a szociális gazdaság koncepciójára, Jogi Tanulmányok 2009. ELTE, Budapest 2009. 163-176. o.

NAGY Krisztina: Az európai szövetkezetekre vonatkozó szabályozás bemutatása, különös tekintettel a tagsági jogviszony tartalmára és módoszataira, Jogi tanulmányok I. kötet, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2012. 107-119. o.

NAGY Krisztina: Az európai szövetkezet statútumáról szóló tanácsi rendelet és a hatályos magyar szövetkezeti szabályozás vagyoni jogi rendelkezéseinek összehasonító jogi elemzése Themis, ELTE Állam és Jogtudományi Kar Doktori Iskola elektronikus folyóirata 2013. június 306-329. o. http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2013_jun.pdf

NAVRATIL Ákos: Közgazdaságtan I. kötet, Athenaeum Rt. nyomása, Gergely R. kiadása, Budapest, 1933

PÁL József: Nemzetközi szervezetek szövetkezésre bátorítanak In: Tanulmányok Dr. Domé Mária egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szerk.: Vass János, ELTE Bibliotheca Iuridica Budapest 2003. 111-118. o.

PRUGBERGER Tamás: Az „Európai szövetkezetekről” szóló rendelet a magyar szabályozás és a nyugat-európai szövetkezeti jogi szabályozás tükrében Szövetkezés 2003/3. 55-76. old.

Sárközy Tamás (szerk.): Polgári jog - A jogi személy (HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest 2013.) Szerzők: Boóc Ádám, Gadó Gábor, Gál Judit, Komáromi Gábor, Pázmándi Kinga, Sándor Tamás, Sárközy Tamás, Török Gábor, Zsohár András

RÉTI Mária: A szövetkezet gazdasági lényege, Magyar jog, 2001/2. 92-95. o.

RÉTI Mária: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek, a főbb vagyoni jogi kategóriák tükrében, Szövetkezés 2002/1-2. 71-83. o.

RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, Rejtjel Kiadó Budapest, 2002.

RÉTI Mária: A szövetkezetek és az egyes gazdasági társaságok főbb jellemzői az 1948 előtti magyar jogi szabályozás alapján. In: Tanulmányok Dr. Domé Mária 70. születésnapjára, Duna-Mix Nyomda Kft., Vác, 2003. 125-138. o.

RÉTI Mária: A kereskedelmi társaságok vagyoni jogi szabályairól Jogtudományi Közlöny, 2005/3. 109-116. o.

RÉTI Mária: „Az európai szövetkezetéről” szóló 2006. évi XLIX. törvényről (Szövetkezés 2006/2., Budapest) 52-71. oldal

RÉTI Mária: Az európai szövetkezet (SCE) statútumáról szóló tanácsi rendeletben foglalt általános jellemvonásokról és egyes előírásokról, figyelemmel a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvényre, Európai Jog 2007/1. 33-40. o.

RÉTI Mária: Az Európai Unió Tanácsának „Az európai szövetkezet statútumának, a munkavállalói részvétel vonatkozásában történő kiegészítéséről” szóló 2003/72/EK irányelvének főbb jellemvonásairól In:

„Ünnepi tanulmányok” Prugberger Tamás egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia doktora 70. születésnapjára, Lícium- Art Kiadó és Kereskedelmi Kft. Miskolc 2007. 343-353. o.

RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010.

RÉTI Mária: A szövetkezetről, mint a szociális gazdaság legmeghatározóbb tényezőiről, In: Bobvos Pál (szerk.) Reformator iuris cooperandi: tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009. 470-476.o.

RÉTI Mária: Mit biztosít ma a jogszabályi háttér Magyarországon a szociális szövetkezetekkel kapcsolatban? A közösségi fejlődés új lehetőségei: "Nyilvános kommunikáció a szociális szövetkezetről" című 2007. november 5-én megtartott konferenciaanyag kibővített változata. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2007.11.05 Magyar Népfőiskolai Társaság; <http://szoszov.hu/dr-reti-maria-mit-biztosit-ma-a-jogszabalyi-hatter-magyarorszagon-a-szocialis-szovetkezetekkel>

VERES József: A szövetkezet jogi minősítése, Szövetkezés: 2002/1-2. 55-70. o.

Az Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének állásfoglalása a szövetkezeti identitásról (A szövetkezés nemzetközi alapelvei) [letölthető: http://misc.meh.hu/binary/5561_szenszallasfoglász_veidentitasrol.doc]

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 193. sz. ajánlása a szövetkezetek támogatásáról

[letölthető: <http://www.szmm.gov.hu/doc/upload/200803/193A.pdf>]

A Tanács 2003. július 22-i 1435/2003/EK rendelete az európai szövetkezet (SCE) státútumáról [letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/;celex-szám: 32003R1435>]

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions on the promotion of co-operative societies in Europe (COM/2004/0018) Celexszám: 52004DC0018